<u>Cofnodion y Grŵp Trawsbleidiol</u>

Cofnodion y Cyfarfod:

Teitl y Grŵp Trawsbleidiol	Grŵp Trawsbleidiol Cymru ar Nychdod Cyhyrol a Chyflyrau Niwrogyhyrol
Dyddiad y cyfarfod	5 Gorffennaf, 2022
Lleoliad	Zoom

Yn bresennol:

Enw:	**Teitl**
Rhun ap Iorwerth	Cadeirydd y Grŵp Trawsbleidiol ar Nychdod Cyhyrol a Chyflyrau Niwrogyhyrol
Heledd Roberts	Swyddfa Rhun Ap Iorwerth
Alicja Zalesinska	Prif Swyddog Gweithredol, Tai Pawb
Alex Osbourne	Swyddog Anabledd a Chydraddoldeb, Anabledd Cymru
Eleanor Marsh	Niwrolegydd Ymgynghorol
Gwenno Davies	Therapydd Galwedigaethol
Ann Jones	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Morvenna Richards	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Carolyn Middleton	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Joanna Williamson	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Stewart Ross	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Richard Haselgrove	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Paul Magness	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Dan Dowsett	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Rebecca Brown	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Sylvia Evans	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Julia Davage	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Cerianne Haines	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Brenda Gibbins	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Eleri Morgan	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau
Gareth a Katherine Hutchinson	Rhieni i blentyn sy'n byw â chyflwr niwrogyhyrol
Stephen Hiles	Person sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau

Michaela Regan	Pennaeth Polisi ac Ymgyrchoedd, Muscular Dystrophy UK
Matthew Rose	Rheolwr Polisi Iechyd, Muscular Dystrophy UK
Bianka Zabarylo	Cynorthwyydd Polisi ac Ymgyrchoedd, Muscular Dystrophy UK
Rob Burley	Cyfarwyddwr Ymgyrchoedd, Gofal a Chymorth, Muscular Dystrophy UK
Lucia Gillespie	Swyddog Gwybodaeth ac Eiriolaeth – Cymru, Muscular Dystrophy UK

Ymddiheuriadau: Peredur Owen Griffiths AS

Nodiadau llawn:

1) Crynodeb o ddadl y Senedd ar hyblygrwydd ychwanegol i bobl â Chlefyd Motor Niwron yng Nghymru

- Rhoddodd Rhun Ap Iorwerth, Cadeirydd y Grŵp Trawsbleidiol ar Nychdod Cyhyrol a Chyflyrau Niwrogyhyrol, ddiweddariad ar y ddadl a gynhaliwyd ym mis Rhagfyr 2021 yn y Senedd ynghylch hyblygrwydd ychwanegol ar gyfer clefyd motor niwron. Dywedodd:
    - Gall addasiadau tai wneud gwahaniaeth mawr i annibyniaeth pobl, ond mae'n anodd cael gafael ar y rhain a chael mynediad atynt.
    - Roedd effaith yr oedi hyn yn un o nodweddion y ddadl, a galwyd ar Lywodraeth Cymru i symleiddio sut y gall pobl cael gafael ar addasiadau drwy sefydlu proses llwybr cyflym, a thrwy ddileu'r elfen prawf modd.
    - Yn y ddadl, disgrifiodd y system bresennol fel un nad yw'n 'addas i'r diben' a thynnodd sylw at ddiffyg cysondeb o ran sut y gall pobl gael gafael ar addasiadau.
    - Mae pandemig COVID-19 wedi gwaethygu'r oedi gyda rhestrau aros hyd yn oed yn hirach nag yr oedden nhw cyn y pandemig.
    - Cytunodd Llywodraeth Cymru i'r cynnig i symleiddio sut y gall pobl gael gafael ar addasiadau trwy broses llwybr cyflym a dileu'r elfen prawf modd.
    - Addawodd y Llywodraeth y byddai'n sicrhau bod pobl anabl ag unrhyw glefydau motor niwron, niwrolegol neu niwroddirywiol yn cael tai hygyrch a fforddiadwy gyda'r holl addasiadau a dyfeisiau y gallai fod eu hangen arnynt.
    - Gwnaethon nhw hefyd addo caniatáu £1 miliwn o gyllid ychwanegol ar gyfer addasiadau canolig fel lifftiau cadair, cawodydd hygyrch, a rampiau. Ers hynny, mae'r rheoliadau wedi'u newid i ganiatáu i awdurdodau lleol wneud cais am grantiau heb brawf modd.
    - Awgrymwyd bod angen i leisiau pobl sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau gael eu clywed yn y Senedd mewn ffordd debyg ond dywedwyd wrth y grŵp y bydd y bobl hyn eisoes yn elwa o'r addewidion a wnaed gan Lywodraeth Cymru gan fod yr addewidion yn berthnasol i bawb sydd ag anabledd.

- Gofynnodd Stewart Ross a fydd cwmpas y sgwrs hon yn berthnasol i fannau cyhoeddus fel siopau, oherwydd nid yw'r rhain yn hygyrch ychwaith. Yn ail, nododd, hyd yn oed gydag addasiadau cartref, nid yw'r staff arbenigol ar gael.
- Eglurwyd bod y ddadl hon ond yn gysylltiedig ag addasiadau i'r cartref ond awgrymodd y dylid cynnwys addasiadau ehangach mewn gohebiaeth yn y dyfodol.

CAM GWEITHREDU MDUK i ystyried mynediad i fannau cyhoeddus fel pwnc trafod mewn cyfarfod dilynol

2) <u>Trosolwg o 'Back the Bill' – yr hawl i dai priodol i bawb yng Nghymru:</u>

- Siaradodd Alicja Zalesinska, Prif Swyddog Gweithredol Tai Pawb, am hawliau pawb i dai priodol yng Nghymru:
    - Dywedodd Alicja fod Tai Pawb yn rhan o glymblaid o'r enw 'Back the Bill' sy'n ceisio ymgorffori'r hawl i dai digonol yng nghyfraith Cymru drwy fil.
    - Byddai'r bil yn ei gwneud yn ofynnol i'r wladwriaeth sicrhau 'Isafswm Safonau Tai' i bawb.
    - Disgrifiodd Alicja agweddau allweddol ar yr hyn y mae 'tai digonol' yn ei olygu, gan gynnwys: argaeledd, fforddiadwyedd, hygyrchedd, cyfaneddoldeb, diogelwch cyfreithiol deiliadaeth, lleoliad addas, a digonolrwydd diwylliannol.
    - Tynnwyd sylw at y ffaith bod yna "brinder dybryd" o dai - does dim digon o fathau gwahanol o dai ar gyfer y gwahanol fathau o anghenion sydd gan bobl anabl.
    - Mater allweddol yw nad yw'r Llywodraeth yn gwybod bod angen gwahanol fathau o dai –
        - does dim amcangyfrifon cenedlaethol o bwy sydd â pha gyflyrau a beth fyddai'n addasiad tai digonol ar eu cyfer.
        - Yn ogystal, dim ond 50 y cant o awdurdodau lleol sydd â chofrestr tai hygyrch.

- Dangosodd ymchwil i dai hygyrch yng Ngwent brinder therapyddion galwedigaethol, a bod systemau dyrannu'n gweithio orau pan fydd y tai yn cael eu hasesu'n rhagweithiol a bod yr un peth yn cael ei wneud ar gyfer ymgeiswyr. Canfu'r arolwg yn arbennig:

        - Roedd 60 y cant o bobl yn aros rhwng 6 mis a 2 flynedd am ffurflenni tai.
        - Dim ond 50 y cant o'r bobl a gyfwelwyd a ddywedodd fod y tai a gawsant yn addas, tra dywedodd 30 y cant eu bod yn rhannol addas, a dywedodd 20 y cant nad oedd y tai a gawsant yn addas.

    - Y teimlad oedd bod angen monitro safonau'r arolwg addasiadau yn well a'u mireinio'n fwy er mwyn sicrhau bod eu hanghenion unigol yn cael eu diwallu.
    - Gallai'r bil hawl i dai helpu i gynyddu faint o dai addas sydd ar gael drwy:
        - Flaenoriaethu cyllid ar gyfer pobl anabl
        - Sicrhau bod methu â darparu mecanweithiau effeithiol i gael mynediad i'ch cartref eich hun yn cael ei ystyried yn doriad ar y gofyniad
        - Sicrhau bod methu â gwneud cynnydd yn cael ei ystyried yn doriad
        - Byddai angen i weinidogion nodi'n glir sut y maent wedi rhoi ystyriaeth briodol i hawl pobl anabl i dai
        - Byddai gan bobl anabl yr hawl i ddwyn gweinidogion i gyfrif
        - Yn dibynnu ar y model, byddai person anabl yn gallu dwyn achos barnwrol am dorri'r hawl i dai.

- Cafodd y rhai oedd yn bresennol eu hannog i gefnogi'r ymgyrch. Bydd canfyddiadau llawn y gwaith ymchwil yn cael eu lansio ym mis Medi, a bydd yn cynnwys gwybodaeth ychwanegol am addasiadau tai (fel y costau a'r buddion).

3) <u>Hawliau i gymorth ar gyfer tai hygyrch</u>

- Rhoddodd Alex Osbourne, Swyddog Anabledd a Chydraddoldeb o Anabledd Cymru, fewnwelediad i waith Anabledd Cymru, sef cymdeithas genedlaethol o sefydliadau pobl anabl yng Nghymru sy'n ymdrechu i sicrhau hawliau a chydraddoldeb pob person anabl:
    - Prif nodau Anabledd Cymru yw gweld mwy o wybodaeth yn cael ei rhannu a chodi ymwybyddiaeth landlordiaid o beth yw eu dyletswyddau cyfreithiol. Mae Anabledd Cymru yn darparu gwybodaeth am sut y gall pobl ddefnyddio eu hawliau i gael addasiadau cyflymach (fel yr hawl i fywyd annibynnol).
    - Maent yn ymwybodol bod nifer uchel o bobl yn aros am addasiadau a bod hyn yn cael effaith ar iechyd meddwl a llesiant pobl, er enghraifft os na allant adael eu cartref am fisoedd oherwydd am nad oes ganddynt ramp.
    - Barn Anabledd Cymru yw bod y broses ymgeisio yn anhygyrch i rai pobl anabl - mae nifer o ddogfennau i'w darllen a'u llofnodi, sy'n anaddas ar gyfer pobl sydd â nam ar eu golwg neu eu clyw. Rhannodd Alex becynnau ag aelodau'r grŵp sy'n nodi hawliau pobl drwy ddefnyddio'r swyddogaeth sgwrsio.
    - Yn y sector preifat, gall pobl fynd drwy'r holl broses o wneud cais am dŷ hygyrch, ond os yw'r landlord yn gwrthod, maent yn wynebu 'wal briciau'. Mae bwlch o ran y cymorth sydd ar gael ar gyfer hyn.

- Mae diffyg cofrestrau ar gyfer tai hygyrch yn golygu nad yw pobl yn ymwybodol o ble i fynd yn dilyn hyn, a diffyg ymwybyddiaeth yn y gymuned am yr hawliau a'r dewisiadau sydd ganddyn nhw. Mae hyn yn arwain at bobl yn byw mewn tai anaddas a allai fod yn anniogel.
    - Dywedodd dros 3/4 o ymgeiswyr mewn astudiaeth o 150 o bobl nad oedden nhw'n ymwybodol o sut mae tai hygyrch yn cael eu dyrannu
    - Dywedodd 40 y cant fod y broses ymgeisio yn anodd.

4) Profiad o'r Grant Cyfleusterau i'r Anabl gan rieni â phlentyn â chyflwr niwrogyhyrol

- Soniodd Gareth a Katherine Hutchinson, rhieni i blentyn sy'n byw â chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau, am eu profiad, gan bwysleisio'n arbennig:
  - Roedd y broses i gael yr addasiadau digonol ar gyfer eu mab yn hirwyntog. Roedd hyn yn arbennig o ganlyniad i'r broses dendro a'r ffaith nad oedd anghenion eu mab wedi'u deall (er mwyn cadw'r costau yn isel, nid oedd y cynigion yn cynnwys unrhyw addasiadau i ystafelloedd ymolchi, er enghraifft).
  - Yn ogystal, roedd yr asesiad yn seiliedig ar allu eu mab ar y pryd ac nid oedd yn cyd-fynd â natur gynyddol y cyflwr na'r hyn a allai ddigwydd yn y dyfodol. Roedd hyn yn golygu nad oedd ganddynt declyn codi, er enghraifft, pan gollodd ei allu i gerdded. Bu'n rhaid iddo gysgu ar y llawr yn yr ystafell wydr am fis.
  - Mae angen i gynghorau gydnabod anghenion y bobl hyn pan fyddant yn gwneud asesiadau.

- Soniodd Stephen Hiles, aelod o'r cyhoedd sy'n byw gyda chyflwr sy'n nychu'r cyhyrau, am ei brofiad gyda'r cyngor:
  - Roedd y tŷ wedi'i addasu, ond nid yn ddigonol ac ar ôl ychydig fe dorrodd yr addasiadau.
  - Un mater allweddol yw bod angen i safonau tai ddarparu'n well ar gyfer anghenion unigolion.
- Dywedodd Paul Magness mai ei safbwynt ef yw nad oes cysondeb ag awdurdodau lleol, a gofynnodd pa gynlluniau sydd ar y gweill i safoni awdurdodau lleol. Awgrymodd Rhun y dylid cynnwys hyn mewn llythyr at y Gweinidog.
- Roedd gan Julia Davage bryderon hefyd am y ffaith nad oedd y cyngor yn gyson yn ei ddarpariaeth.
  - Mynegodd Carolyn Middleton bryderon ynghylch a yw addasiadau'n cael eu hystyried yn drylwyr o ran diogelwch tân, a gofynnodd hefyd a fyddai awdurdodau yn cymryd cyfrifoldeb pe bai rhywbeth yn mynd o'i le yn hyn o beth.

CAM GWEITHREDU: Bydd pwynt am safoni awdurdodau lleol yn cael ei gynnwys mewn llythyr gan Rhun at y Gweinidog ynghylch addasiadau tai.